

Egy volt szociáldemokrata vezető, aki nem tudott „teljes értékű” ügynökké válni

Balogh Gyula nem volt a sors kegyeltje, az elvileg biztonságot nyújtó iparos családi háttér már gyermekkorát sem tette felhőtlené. Nagypja az egri Lemez és Lakatáru Gyár gépésze, apja saját műhelyében dolgozó borbély volt. Mindketten az egri szociáldemokrata mozgalom alapítói közé tartoztak és aktív résztvevői lettek. Az 1919-es diktatúra idején tanúsított magatartása miatt elítélt apa az egri várbörtönben évekig raboskodott. Szabadulása után jó ideig nem kapott munkát, ami komoly megélhetési gondokat okozott a családnak.

Másodszülött gyermeke, Gyula mindössze hároméves 1913-ban, amikor csodával határos módon felépült egy halálos betegségből, a bátyja belehalt. A barátságos kisfiú hamarosan a környék kedvence, mindenki „Gyuszikája” lett. Emlékei szerint: hétéves korában „valami történt”, és a város rémivé, „utcagyerekké” változott, életében rendőrségi, bírósági ügyek sora következett. „Jó gyerek” korabeli emlékei közül kettőt talán élete végéig megőrzött. Az egyik Gárdonyi Gézával kapcsolatos, akinek három évig a Gábor kútról hordta a forrásvizet, és tőle kapott biztatás eredményeként születtek meg az első, irodalmi értéket ugyan nem jelentő, a pártfogóját gúnyoló rigmusok,¹ amiért és egyéb csínytevése miatt Gárdonyi a rendőrsége vitte az ügyet. Ezt követően az író minden biztatása ellenére jó ideig sem versírással, sem egyéb irodalmi ténykedéssel nem kísérletezett.² A másik, 12 éves korabeli emléke, amikor a nyári szünidőt summásként töltötte a környékbeli Jánosi pusztán. Ott cukorrépat egyelt napkeltétől napnyugtáig, amiért csak igen szerény ellátást kapott. Munka után 120 társával egy birkahodályban éjszakázott.³

A hat elemi elvégzése után Balogh Gyula kitanulta a fodrászmesterséget, és apja műhelyében kezdte kenyérkereső pályáját, majd Eger környéki településeken mint önálló kisiparos dolgozott, később gyári munkás volt Budapesten a Magyar Optikai Művekben. Az 1930-as évek közepén megházasodott. Pár éven belül a felesége meghalt. 1939-ben újra nősült. Mivel a szakmabeli feleség – Szepesi Ilona – egri leány volt, rövidesen visszaköltöztek Egerbe.

1943 januárjában behívták katonának, s mint politikailag „megbízhatatlan elem” büntetőszázaddal kikerült az ukrán frontra, ahol őrzetői rendfokozatban a 14-es gyalogezred „mozgó kantinosaként” vett részt az oroszok elleni háborúban. Bár nem volt tagja egyetlen munkásszervezetnek sem, de követve a családi hagyományt, kötődése a baloldali mozgalmakhoz befolyásolta későbbi pályafutását is. Büntetőszázadi beosztását annak a feketelistának köszönhetné, amire azért került fel, mert 1930-ban ő volt a szervezője és irányítója a tiszai gát építésénél dolgozó kubikusok sztrájkjának, valamint 1935-ben ő kezdeményezte és vitte sikerre az „Eger-Gyöngyösvidéki Villany Tröszt”-beli sztrájkot.⁴ A frontról való hazatérésének ideje és körülményei ismeretlenek, a rendelkezésre álló dokumentumokból csak annyi tudható, hogy 1944 végén ezredétől dezertált.⁵ Visszatérve Egerbe, szovjet parancsnokság alatt működő nyomdában helyezkedett el, ahol magyar nyelvű röplapokat és újságokat állítottak elő.⁶

1944. december 12-én, távollétében tragikus esemény következett be családjában életében, német bombatalálat érte lakásukat. A romba dőlő épület maga alá temette a bent tartózkodó gyermekeket, három kisfiú meghalt, a lányka maradandó, súlyos szellemi és testi sérülést szenvedett, a feleség felgyógyulása is kétséges volt, de ő legalább idővel

rendbejött. A szűkös anyagi körülmények között élő család egyetlen épen és életben marad tagjának súlyos problémát jelentett mind a gyógykezeltetés és az élelemről való gondoskodás, mind a temetés költségeinek előteremtése. Balogh Gyula azonban a temetéssel kapcsolatban minden anyagi segítséget elhárított, maga akarta azt tisztességgel elrendezni. Évek múltán így emlékezett vissza a szerény, szegényes temetésre: „*Eladtam egy kabátomat, ami rajtam megmaradt és azon vettem egy koporsót, és abba lett eltemetve a három fiam.*” Ugyanakkor megfogadta, egész életében a békéért fog dolgozni, s igyekezett is ehhez tartani magát.⁷

Az 1945-ös esztendő kedvező fordulatot hozott a család életébe. Az addig pártonkívüli családfő némi hezitálás után belépett a Szociáldemokrata Pártba (SZDP), és rövid időn belül komoly tisztségeket tölthetett be. Előbb a párt egri szervezetének, majd az egri és a hatvani járásnak, utóbb Tolna megyének lett a titkára.⁸ Jó munkakapcsolatba került Szurdi Istvánnal, aki akkor a SZDP központjában dolgozott. 1946-ban az Egerben és környékén működő állami és közigazgatási szervek személyi állományának „megtisztítását” végző, 204-es B-lista bizottságban mint belügyminiszteri megbízott vett részt.⁹ Ugyanezen évben elvégzett egy közigazgatási tanfolyamot, mivel várományos volt főjegyzői posztra a hatvani járásban, ahová helybeli elvarátai szánták végül csak községi főjegyzőségig jutott el.¹⁰ Az 1947-es választásokkor egy bizottságban volt Kádár Jánossal a Magyar Kommunista Párt (MKP) akkori főtitkárhelyettesével,¹¹ akinek későbbiekben is nagy tisztelője maradt.

A gyorsan és sikeresen formálódó politikai és társadalmi karrier a nagypolitikában bekövetkező drasztikus változások következtében kerékbe tört. A koalíciós partnerekben ellenséget kereső és találó MKP egyeduralmának megszervezése és megszilárdítása érdekében az SZDP likvidálására is sor került a két munkáspárt látszategyesítése révén. Mindazon vezető funkcióban lévő szociáldemokraták, akik ellenezték az úgynevezett egység létrehozását, számíthattak az MKP retorziójára, ami 1948 tavaszán el is kezdődött. A tömeges kizárásoknak esett áldozatul Balogh Gyula is, egyik napról a másikra nemcsak pártonkívülivé, hanem munkanélkülivé is vált. Sem szülővárosában és környékén, sem Budapesten – ahová gyakran elutazott – nem tudott elhelyezkedni, munkát sehol, legfeljebb csak ígéretet kapott. A Magyar Dolgozók Pártja (MDP) megalakulását követően többször felkereste egykori párttársát, Szurdi Istvánt, aki az új párt káderosztályát vezette, de segíteni ő sem tudott, a megváltozott politikai státuszában talán nem is akart. A kilátástalan helyzetében megoldásként egy korábbi jó ismerőse, Szalvai Mihály, a szekszárdi helyőrség parancsnoka a disszidálást tanácsolta neki.¹² A sokasodó anyagi problémák, a munkaképtelen feleségről, a nyomorékká vált gyermekről való gondoskodás terhei, a kilátástalanság és tehetetlenség érzése is bizonyára közrejátszott abban, hogy a jónak tűnő tanácsot megfogadta. Az utolsó, sikertelen álláskereső útból már nem tért haza. Feleségét csak napok múltán értesítette, és azt javasolta neki, hogy mihamarabb intézkedjék válásuk ügyében, remélte, ezzel elkerülheti a várható hatósági zaklatásokat. (Ehelyett felesége a beteg Jutka lányával egy év múlva követte férjét az emigrációba.)¹³

Balogh Gyula 1948 nyarán Sopron térségében lépte át a határt, az osztrák rendőrök elfogták és lágerba vitték, ahonnan feltehető az SPÖ (Sozialdemokratische Partei Österreichs) segítségével Grazba került. Majd a párt anyagi támogatásával megkezdte keserves, kalandos út- és helykereső emigráns életét Nyugat-Németországban, majd Franciaországban, ahol már együtt volt a csonka család. De onnan is hamarosan (1951-ben) továbbálltak Svédországba. Stockholmban szerettek volna letelepedni, mivel akkoriban az volt a magyar emigráns szociáldemokraták fő gyülekezőhelye. Ám ott sem megfelelő állást, sem megfelelő lakást nem tudtak szerezni. Végül 1952-ben Londonban sikerült egzisztenciát teremteniük, néhány munkást foglalkoztató, jól jövedelmező, kis fémöntő, bizsukészítő műhelyt alapítani, amelynek jövedelméből nyugodt, polgári életforma feltételeit lehetett biztosítani.

Az egykori ambiciózus szociáldemokrata funkcionárius kezdetektől igyekezett bekapcsolódni a magyar szociáldemokrata emigráció munkájába. Nyugat-Németországban, később Franciaországban ő volt a szervezője, irányítója az ott élő szociáldemokraták tevékenységének. Balogh az Angliában működő emigráns csoport egyik meghatározó személyisége lett, jó kapcsolatot alakított ki több nyugat-európai szociáldemokrata párt képviselőjével is.¹⁴ Eleinte nem foglalkozott a Peyer Károly és Bán Antal, majd Szélig Imre követői közötti frakcióharccal. Idővel azonban Bán, illetve Szélig oldalára állt, és részt vett 1950 márciusában Stockholmban megtartott első pártkonferencián, ahol beválasztották a vezetőségbe.¹⁵ Szélig iránti bizalma azonban hamarosan megrendült, miután fény derült a pártkasszával kapcsolatos manipulációira, visszaéléseire, és nem sikerült őt arra kényszerítenie, hogy a nyilvános pártfórumon elszámoljon a párt pénzével, ezért megszakított vele minden kapcsolatot. Kéthly Anna, az 1956 utáni szociáldemokrata emigráció vezéregyénisége, a nemzetközileg is elismert magyar emigráns párt elnöke többször tett kísérletet kettőjük kibékítésére, de eredménytelenül. Többek között az 1957-ben Bonnban megtartott pártkonferencián, ahol Baloghot a vezetőségbe ismét be akarták vonni, de ő határozottan ellenállt, kiábrándultan és csalódottan lemondott addigi funkcióiról, és bejelentette kilépését a pártból. Végérvényesen szakítani kívánt a Kéthly és Szélig nevével fémjelzett emigráns szociáldemokrata csoporttal, azaz a Magyarországi Szociáldemokrata Párt az Emigrációban (MSZDPe) elnevezést használó pártalakulattal.¹⁶

Ezek után az ismét pártonkívülivé váló Balogh Gyulát sokkal inkább a vállalkozása gondjai, valamint az öt főre gyarapodott családja foglalkozta,¹⁷ mint a magyar szociáldemokrata emigráció torzalkodása. Ebben az apolitikus időszakában magyar állampolgárságának feladását tervezte 1960 őszén, és tanácsért, segítségért fordult a londoni magyar konzulátushoz. Akkor került kapcsolatba az ott dolgozó, ügyével foglalkozó Kárpáti fedőnevű, valódi nevén: Kanyó András állambiztonsági századossal. Az ügyintézés, tanácsadás, hosszabb beszélgetés során kettejük között kialakuló kölcsönös szimpátia újabb találkozások lehetőségét jelenthette. Balogh minden bizonnyal egy kedves, segítőkész, fiatal honfitársát látta Kárpátiban, míg ő egy beszervezhető ügynökjelöltet, aki mint emigráns szociáldemokrata körökben jártas, kiábrándult egykori funkcionárius hasznos információkat szolgáltathat az állambiztonsági szervek számára. Az első találkozáskor hallottakról, Balogh politikai előéletéről, családi és üzleti körülményeiről, magyarországi helyzetértékeléséről, a szociáldemokrata emigrációt érintő értékes és hasznosítható adatokról Kárpáti tájékoztatta feletteseit, azaz a magyar Belügyminisztérium II/3-B alosztályát. (A továbbiakban a témában érintett állambiztonsági szervek szervezeti egységeinek pontos megnevezése helyett „Központ” kifejezést használom.¹⁸) Ugyanakkor felfedezettjével további „intenzív foglalkozást” javasolt, s ennek engedélyezését kérte.¹⁹ Az engedélyt természetesen megkapta, mivel a budapesti Központ illetékesei is láttak fantáziát Balogh személyében. Az év decemberében megszületett döntéssel, illetve utasítással a fedőnév is megérkezett, a továbbiakban „Boros” néven kell a jelöltet szerepeltetni.²⁰ (Megjegyzendő, hogy Baloghot ügynökké válását követően is egy ideig ugyanígy nevezték. Majd 1962. január 26-ai utasítás új fedőnévről [„Foret”] rendelkezett. A tanulmányomban azonban célszerűnek tartottam mindvégig az ügynöknek az eredeti [első] fedőnevét használni.²¹)

Rövidesen megkezdődött a feleség és a Magyarországon élő rokonok adatainak az összegyűjtése, foglalkozásuk, múltbeli politikai magatartásuk, jelenlegi munkahelyük stb. feltérképezése, környezettanulmányok elkészítése.²² Az első „magánjellegű” találkozásra az angliai Magyar Zsidók Egyesületének 1960. decemberi összejövetelén került sor. Ekkor még érdemi témákról nemigen esett szó, abban azonban megállapodtak, hogy hamarosan újra összejönnek.²³ A következő év januárjában a sörözésre invitált Baloghtól Kárpátinak sikerült választ kapnia a gondosan megtervezett kérdéseire. Megtudhatta, hogy jelöltje a magyar kormány intézkedésével lényegében egyetért, az 1956-os eseményeket ellenforradalomként értékeli, az emigráció tevékenységét elítéli, saját disszidálását megbánta. Ugyanakkor sikerült hírszerző lehetőségeit kipróbálnia, és tájékozódnia az emigráció egyes, fontos szereplőiről. Sőt igen lényeges információkat

kapott – többek között – Kéthly Anna londoni tartózkodásakor Széliggel és az angol munkáspárti vezetőkkel folytatott megbeszéléséről, a „magyar ügyben” kifejtett tevékenységéről; az MSZDPe anyagi forrásairól; egyes vezetőségi tagok fizetéséről, Szélignek a párt pénzével való visszaéléseiről; a vezetésben eluralkodó anarchiáról. Balogh szerint: „Szélig [Imre] – Bölcsföldi [Andor] – Bede [Béla] triumvirátus képezi a szoc. dem. pártot, és a vezetőséget is. Szervezeti élet és tagság nem létezik. A vezetésben uralkodó viszonyokra jellemző: Dr. Szántó Miklós [...] a vitáktól megbolondult.”²⁴

Márciustól itthon és külföldön egyaránt nagy lendülettel folyt „Boros” tanulmányozása, kapcsolatainak megismerése és a kapott adatok értékelése. A jelölt tájékoztatása alapján sorozatban készültek jelentések ismert szociáldemokrata emigránsokról, a párton belüli ügyekről, személyi konfliktusokról, s gyűltek a kompromittáló adatok is. E jelentésekből megtudható például hogy a jó körülmények között élő, kezdetben „Borossal” baráti viszonyban lévő, Széliget anyagilag is támogató, majd vele rivalizáló Bede Béla pártvezetőségi tag idővel kénytelen volt lemondani pártvezéri ambíciójáról. Bede István, a korábbi londoni nagykövet, az emigráció egyik vezéralakjává lett, ám miután a Szabad Európa Rádió igazgatói tisztét elnyerte, pártügyekkel nemigen foglalkozott, de vezetőségi tagságát megőrizte. Práger Jenő lap- és könyvkiadó – „Boros” szerint – inkább cionista, mint szociáldemokrata, akit a csődtől Kéthly Anna anyagi segítsége mentett meg. S viszonzásul elvállalta a British Hungarian Club²⁵ elnöki tisztét, az érte kapott összeget pedig a pártkiadványok megjelentetésére, előlegként kezelte. Presser Istvánt az emigráció legbaloldaliabb képviselőjeként jellemezte a jelölt, akivel maga is jó viszonyban van, viszont a Kéthly–Szélig vonal ádáz ellenzője. A Párizsban élő Király Ernőről úgy tudja, hogy a francia elhárítás ügynöke volt. Vörös Jenőt²⁶ „szerencselovagnak” tartja, aki politikai színvallását a nyilasoknál kezdte, majd tagja lett az SZDP-nek, 1948-ban az MDP-nek. Győrben újságíró és lapszerkesztő volt 1956-ig, a forradalom idején politikailag kompromittálódott, emiatt emigrált. Ismertette Baron Andor, az MSZDPe egykori vezetőségi tagja és pénztárosa felmondásának és pártból való kilépésének előzményeit és okait. Fehérvári Géza, az egeri szociáldemokrata ifjúsági szervezet egykori funkcionáriusa – ismeretei szerint – 1948-ban hagyta el az országot, emigrációban a Szélig vezette emigráns csoporthoz csatlakozott, irodai munkát kapott, és az ifjúság szervezésével bízták meg. A Medey István²⁷-féle szociáldemokrata csoport angliai megbízottja, báró Kruchina Viktor egykori katonatisztról megtudható, hogy érdekből lépett be az SZDP-be, és jó nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik.

A találkozókön szóba került a Szocialista Internacionálé által létrehozott Kéthly Alap, amely évi 5000 fontot bocsátott Kéthly részére, szabad felhasználására. Továbbá arra is kitért „Boros”, hogy a „sárga szakszervezetek” titkárságában az MSZDPe-nek adandó támogatás megvonását latolgatják.²⁸ Megjegyzendő, noha a beszélgetések nyugodt körülmények között, közvetlen légkörben zajlottak, hogy „Boros” a kezdetektől óvatos és kissé bizalmatlan volt, soha nem tudta vagy nem akarta informátorait megnevezni. Ügynök korában – mint látni fogjuk – e tulajdonságai egyéb skrupulusokkal gyarapodtak.

„Boros” beszerzésének konkretizálásához sok fontos adalékot nyújtottak már a márciusi beszélgetések is, és elősegítették a folyamat felgyorsítását. Ugyanis világossá vált kikristályosodott véleménye a hazai viszonyokról, eseményekről (pl. az 1956-os forradalomról), az emigráció ténykedéséről, ami egybecsengett azzal, amit vártak tőle. Előadta: emigráns társait „csoportba tömörült kalandoroknak” tartja, tetteiket felháborítónak és elítélendőnek, ezért hajlandó mindent elkövetni tevékenységük ellensúlyozása érdekében. Megoldásként elképzelhetőnek tartotta a „haladó magyarok” tömörítését, azaz együttműködésük megszervezését vagy a baloldali érzelmű szociáldemokratákból ellenpárt szervezését. Ez utóbbi ötlet a baloldali szociáldemokrata „Kedves”²⁹ fedőnévvel jelölt, korábban a londoni rezidentúra beszerzett ügynökétől származott, aki előző évben javaslatával felkereste „Borost”, ő azonban a megvalósításhoz akkor nem sok reményt fűzött. Az 1961. március 29-ei megbeszélésen arra is fény derült, hogy a jelölt levelezésben állt a Magyarok Világszövetségével és

számos neves szociáldemokrata emigránssal, s a válaszlevelek birtokában vannak, amelyek sok értékes és hasznos információt tartalmazhatnak az MSZDPe tevékenységét illetően – vélte Kárpáti. A már meglévő adatok, ismeretek alapján javasolta, hogy a Központ és a rezidentúra döntsön a jelölt további sorsáról. Véleménye szerint a beszervezést 1961 júliusában meg lehetne ejteni.³⁰

„Boros” ügynök hálózatba kerüléséhez nagymértékben hozzájárult a sikeresnek mondható 1961. május 10-i találkozó, és a hónapok alatt róla és tőle kapott információk alapján május 12-ére elkészített, alapos és terjedelmes beszerzési javaslat. Ekkorra vált egyértelművé, hogy „elvi alapon” történő beszerzésének nincs akadály. Kárpáti ugyanis megbizonyosodott, hogy politikai kérdések megítélésében azonos véleményen vannak, a jelölt teljesen kiábrándult a szociáldemokrata eszmékből, és kész együttműködni a Kéthly–Szélig-féle emigráns párt tevékenységének leleplezésében. Ez irányú ténykedéshez, úgy tűnt, megfelelő ambícióval, elszántsággal, kellő tapasztalattal és jó kapcsolatokkal is rendelkezik.³¹

A beszerzés végrehajtása előtt „Boros” európai körútra – Ausztria, Belgium, Franciaország, Svájc – indult, hogy felvegye a kapcsolatot egykori harcostársaival, megismerje a politikai nézeteikben esetlegesen bekövetkezett változásokat, terveiket, anyagi helyzetüket. Ezenkívül hogy betekintést nyerjen az egyes országokban lévő csoportok működésébe. Azonban fő célja az volt, hogy a jobboldali szociáldemokraták tevékenységének ellensúlyozására tervezett akciókhoz – ellenpárt, ellenlap-alapítás – támogatókat találjon egykori párttársai körében. Elutazása előtt június 1-jén sor került a Shakespeare szülővárosába, Stratford-upon-Avonba tervezett kétnapos hétvégi kirándulásnak álcázott beszerzési találkozó idejének és helyének egyeztetésére.³² Június 12-én elkészült a Központban a beszerzés „forgatókönyve”, ami részletes utasításokat tartalmazott az akció lebonyolításához.³³

1961. július 1-jén „Boros” úti beszámolójával kezdetét vette a beszerzési procedúra. A jelölt nagyvonalakban ismertette, hogy hol, kivel sikerült találkoznia, és milyen benyomást tett rá a viszontlátás. Elmondásából megtudható: Bécsben csak Havas Gáborral, a Medey István vezette emigráns csoport ausztriai képviselőjével tudott beszélni, aki tájékoztatta a helyi csoport helyzetéről és saját körülményeiről. Benjámín Olivérrel³⁴ a találkozó nem jött létre, mivel „Boros” bejelentkező levelére nem is reagált. A Svájcban Presser Istvánnal folytatott beszélgetés során kiderült, hogy a magyar kormány politikájáról és intézkedéseiről azonos véleményen vannak, Presser is elítéli a Kéthly–Szélig-féle politizálást, és bármikor hajlandó akcióba lépni ellenük. Egyetértett az ellenpárt-alakítási tervvel, s annak előkészületeiben vendégének aktív közreműködést ajánlott. „Boros” Párizsban a koalíciós időszakból ismert akkori szekszárdi városi titkárral tudott érdemben tanácskozni. Bártfai Károly³⁵ kijelentette, mindenben hajlandó támogatni, azonkívül megnevezett néhány kevésbé ismert személyt, akik vele azonos véleményen vannak, és akikre lehet számítani. „Boros” azon sajnálkozott, hogy Brüsszelben nem sikerült senkivel beszélnie, ugyanis Kéthly Annának írt levelére csak távollétében érkezett meg a válasz, így a vele tervezett találkozóra nem kerülhetett sor.

„Boros” további tervei között szerepelt, hogy az Angliában élő Farnady Ernővel,³⁶ Baron Andorral, Bede Bélával és „Kedvessel” együtt megalakítják az új pártot, és életre hívják az új lapot. Ha a párt megalapítása kudarcba fulladna, akkor mindenképpen kell egy „középutas lap”, amely „kiegyezést” hirdet Magyarországgal – zárta beszámolóját a jelölt.

A beszélgetés során szóba került a hazatelepülés kérdése is, amit „Boros” ekkor még családi körülményei és előrehaladott kora miatt elképzelhetetlennek tartott. (Az évek múltával azonban többször is komolyan foglalkoztatta a gondolat, hogy családjával visszaköltözik az óhazába.) Ez idő tájt az volt a véleménye, hogy emigrációban is sokat segíthet Magyarországnak, ha egy blokkba sikerül tömöríteni a „jobb érzésű magyarokat”, akik képesek lesznek szembeszállni a „Szélig-féle kalandorokkal”. Úgy

érezte, csak akkor gondolhat a hazatérésre, ha itt, kint be tudja bizonyítani hazája iránti hűségét. Ezen gondolatok hallatán nyilvánította Kárpáti a beszervezését befejezettnek. Majd közölte a konspirációval és a kapcsolattartással összefüggő tudnivalókat. Azt követően – többek között – így összegezte és értékelte a történeteket: *„Véleményem szerint az akció teljes sikerrel járt. Boros beszervezését hazafias alapon végrehajtottuk. [...] Az együttműködést szerintem politikai meggyőződésből vállalta [...] Boros kellő irányítás mellett hírszerzőszervünk igen hasznos kapcsolata lehet. Emigrációs múltja és kapcsolatai, tapasztalata a legkülönbözőbb feladatok végrehajtására teszik őt képessé.”*³⁷ Mindezek alapján javasolta, hogy folytassa az előkészítő munkálatokat az ellenpárt és az ellenlap létrehozására, tanulmányozza az e munkába bevonható személyeket. Remélte, hogy siker esetén egyrészt komoly csapás mérhető majd a jobboldali szociáldemokrata emigrációra, másrészt megteremtődik a lojális emigrációval kapcsolatos tervek realizálásának lehetősége.³⁸

Az újdonsült ügynök tevékenységének hasznossá és eredményessé tétele érdekében a Központ utasítása értelmében a tartótisztnek hangsúlyt kellett helyeznie politikai és operatív nevelésére, meg kellett oldania konspirációs kiképzését és biztonságos kapcsolattartási rendszer kialakítását is. Ezenkívül szükséges, hogy Kárpáti megkövetelje: a megoldandó kérdésekre, feladatokra pontos, reális és részletes választ kapjon. Éppen ezért fontos lenne például visszatérni az európai út során szerzett információkra, azok tényekkel és magyarázatokkal való kiegészíttetésére. Az ellenpárt-alapítással kapcsolatban tisztázandó lenne a bevonandó személyek és az ügynök közötti kapcsolat, valamint pontos információk beszerzése a tárgyalásba bevont szociáldemokraták témával összefüggő állásfoglalásairól. Az ügynöktől meg kell tudakolni, hogyan képzei el a megoldást, és kiket szánna az új párt vezetőségébe stb. Mindezek figyelembevételével kell elkészíteni az ideiglenes foglalkoztatási tervet.³⁹

Röviddel a beszervezés utáni találkozó fő témája a lap- és pártalapítás ügye volt. A feladat nagy és meglehetősen problematikus volta miatt nem csoda, ha a kezdő ügynök elbizonytalanodott, óvatosságra kényszerült. Mindenképpen el akarta kerülni a több oldalról várható támadást. Úgy vélte, vádolhatják esetleg kémkedéssel, vagy menet közben cserbenhagyhatják egykori párthívei, és magára maradvá családját is bajba sorolhatja. Az eredeti tervről nem mondott le, csak némileg módosította. Alapos mérlegelés után az általa partnernek szánt személyek közül „Kedvest”, Kruchinát és Verest [Vöröst] törölte a listáról. Baron Andorral, Farnady Ernővel, Bede Bélával, Medey Istvánnal, Havas Gáborral és Presser Istvánnal viszont továbbra is együtt kívánt dolgozni az ügyön. Kifejtette: sem a pártot, sem a lapot nem szándékozná nyíltan radikális baloldali programmal életre kelteni. Szélig ellen sem indítana azonnali támadást, csak fokozatosan térne vissza az eredeti elképzelések megvalósításához. Ugyanakkor közölte: biztosítékra van szüksége arra az esetre, ha a párt- és lapszervezés okán helyzete az emigrációban tarthatatlanná válna; kérte, tegyék lehetővé hazatelepülését, és biztosítsák családjá otthoni megélhetésének feltételeit. Az ígéretet megkapta.

E találkozón „Boros” megemlítette, felkérést kapott Havas Gábertól, hogy a Medey István vezette emigráns csoportjuk képviselőjében vegyen részt a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége (SZSZNSZ)⁴⁰ által rendezendő konferencián. A tanácskozás célja a magyar emigráns csoportok egységes képviselői rendszerének létrehozása. Brüsszelben az előkészítő tárgyalásra minden országból két-két képviselőt várnak, akiknek meg kell választani azt a bizottságot, amely valamennyi csoport képviselőjét el fogja látni, és delegálja az állandó megbízottját a szakszervezet központjába. Havas jelezte, szeretné „Borost” jelölni a bizottságba is. Ugyanakkor tájékoztatta őt arról, hogy Kéthly egyetért a szakszervezeti csoportok egyesítésével, de tiltakozik a rivális Medey bizottságba kerülése ellen, ugyanakkor ígérte, megakadályozza Szélig részvételét is. „Boros” a válaszadással bevárta kapcsolattartója utasítását, aki azt javasolta: menjen el az előkészítő rendezvényre, de ne csatlakozzék se Kéthlyhez, se Medeyhez, viszont használja ki a helyzetet a Kéthlyvel való eszmecsereére. A találkozó értékelése kapcsán Kárpáti megjegyezte: „Boros” a megállapodásokhoz tartja magát, de konspiráció terén

vannak problémák, állandóan foglalkozni kell vele, nem szabad megsérteni, de „rá kell kényszeríteni akaratumkat”. Egyébként szerinte a kapcsolatuk igen hasznos és eredményes lehet.⁴¹

„Borost” ügynöki pályafutása kezdetén a szakszervezeti ügyekkel kapcsolatos kérdések komoly dilemma elé állították. Noha szakszervezeti mozgalomban végzett korábbi aktív tevékenysége során megfelelő ismeretségre és tapasztalatra tett szert, mint az angliai szakszervezeti csoport vezetője. 1955-től a Magyar Szabad Szakszervezetek Országos Szövetsége az Emigrációban elnökségének tagja.⁴² Most a fő gondot számára az jelentette, hogy még nem tudta teljes bizonyossággal behatárolni a szociáldemokrata emigráción belüli érdek- és erőviszonyokat. Nem tudta, meddig mehet el a Medey-csoporttal való együttműködésben anélkül, hogy kompromittálódna Kéthly előtt, aki meglehetősen rossz néven veszi „Boros” aktivizálódását, de tanácsával nem segíti döntése meghozatalában.⁴³ Hogy az ügynök kapcsolattartója elvárásának megfelelően, olyan adatokhoz, információkhoz kell jutnia, amelyek az úgynevezett jobboldali szociáldemokratákat összefogó MSZDPe tevékenységének leleplezésében hatékony eszköznek bizonyulnak. Ehhez viszont arra lett volna szüksége, hogy ismét közelebbi kapcsolatba tudjon kerülni a prominens vezetőkkel, esetleg újra bekapcsolódják a párt munkájába.

Miközben az ellenpólus, Havas és Medey arra próbálták rábeszélni, hogy a Magyar Szakszervezeti Mozgalom az Emigrációban főtitkári tisztjét Havastól vegye át, aki felkérő levelében a következőkkel próbálta megnyerni az ügynek: *„Abban a reményben, hogy kérésemnek eleget teszel, biztosíthatlak, hogy ezen elhatározásodat összes barátaink megnyugvással fogják tudomásul venni.”*⁴⁴

„Boros” a szakszervezeti ügyekkel kapcsolatos kérdések eldöntésében tartótisztje tanácsát kérte. Kárpáti azt javasolta, hogy a brüsszeli konferencián feltétlenül vegyen részt, de a felkínált főtitkári posztot egyelőre ne fogadja el, kérjen időt az ajánlat megfontolásához. Az ő biztatására írt újra Kéthlynek, aki hajlandó volt eszmecserét folytatni vele, s közölte is a neki megfelelő időpontot, de azt is, hogy Medey és Havas ügyében nem kíván véleményt nyilvánítani.

Alighogy elkészült az ügynök foglalkoztatási terve, a kölcsönös szimpátián alapuló kapcsolat Kárpáti hazarendelése miatt hamarosan megszakadt. A pár hónapos együttműködés után úgy döntöttek, hogy „Borost” nem – az eredeti elgondolásoknak megfelelően – „bomlasztási akciók szervezésére” fogják ösztönözni. Sokkal célszerűbbnek tűnt a hírszerzés vonalán foglalkoztatni, és az emigránsok „mélyreható felderítésére [...] kell felhasználni, de a lehetőséget ki kell használni az emigráció bomlasztására, vezetőinek lejáratására” is. Ezért hangsúlyt kell helyezni hírszerző lehetőségei kiszélesítésére, a politikailag különösen fontos személyekről írásban kell jellemzést készíttetnie. (Megjegyzendő, hogy eme követelménynek „Boros” egész ügynöki ténykedése alatt nem sikerült érvényt szerezni.) Megszívlelendők lehetnek volna a Központ illetékeseinek a jelentésekkel kapcsolatos kritikai megjegyzései, miszerint az eddigiekben közölt információk nem elég konkrétak és nem elég részletesek. Az ügynök operatív és politikai nevelésére feltétlenül több gondot kívántak a jövőben fordítani, miként „ellenőrzésére” is. Ez utóbbit, azaz a „hálózati ellenőrzését” az év novembertől kapcsolattartójának meg kellett szervezni. Fontosnak tartották – többek között – azt is, hogy a kapcsolattartó tisztek tervezett cseréjét körültekintően készítsék elő.⁴⁵

Az új tartótiszt, Kolláth Ferenc rendőr őrnagy a londoni magyar konzulátus vezetője (fedőnevén: Bognár) 1961 szeptemberében hivatalosan átvette „Borost”. Az első találkozón megtörtént az ügynök beszámoltatása a Kéthly Annával folytatott eszmecseréről. Ennek során kiderült, hogy a társalgás közvetlen, kellemes légkörben és kölcsönös bizalom jegyében zajlott. Ugyanis „Borosnak” sikerült meggyőznie Kéthlyt, hogy nem Medey és Havas megbízottjaként kérte a találkozást, sokkal inkább azért, hogy tőle tanácsot kapjon a felajánlott szakszervezeti tisztség elfogadásával kapcsolatban.

Ugyanakkor megemlítette, ha szükség lenne az ő segítségére, bármikor szívesen áll rendelkezésre. Ezt követően megismerhette Kéthly véleményét néhány aktuális nemzetközi politikai kérdéstről. Szóba került – többek között – a németkérdés, amit nem tartott tragikusnak, s bízott abban, hogy a nagyhatalmak tárgyalás útján rendezni fogják az ügyet. Legfőbb célja, hogy a „magyarkérdésben” valami megoldást sikerüljön elérnie. Magyarország demokratizálódását – megítélése szerint – a szovjetek fegyveres konfliktusok nélküli kivonulása nagymértékben felgyorsíthatná. Egyébként már nemigen bízott a „magyarkérdés” ENSZ-beli tárgyalásának eredményességében. Mivel elítélt mindennemű fegyveres beavatkozást, ezért nem értett egyet a Magyar Bizottság⁴⁶ törekvéseivel, ugyanis az a kormány erőszakos megdöntésével szándékozott elérni a rendszerváltozást. Szóba kerültek a magyar aktuálpolitikai kérdések is, mint az új kormányalakítás (1961. szeptember 13.), új emberek bevonásával. Például Péter János református püspök külügyminiszteri tárcát kapott. Ennek Kéthly szerinti magyarázata a káderhiány, ugyanakkor nem rejtette véleményét véka alá Marosán Györggyel és Kádár Jánossal kapcsolatban sem. Az előzőt sajnálta a négyévi, magánzárkában elszenvedett sérelmei, szenvedései miatt. Kádárról megállapította: *„...nem egy lángész az ország vezetésében, de úgy látszik, hogy amit csinál, becsületesen teszi.”*⁴⁷

Egyébként a megbeszélésen „Boros” szakszervezeti funkció elvállalásával kapcsolatos dilemmájáról nem esett szó. A téma különben is elvesztette aktualitását. A folytatással kecsegtető kapcsolatfelvétel Kéthlyvel ugyanis sokkal hasznosabbnak, értékesebbnek bizonyult mind a maga, mind pedig az állambiztonsági szervek számára, mint amit a főtitkári tisztség révén esetleg el lehetne érni. A körülmények és a lehetőségek reális mérlegelése készítette „Borost” arra, hogy visszautasítsa a szakszervezeti kongresszusra szóló meghívást is. Havas és Medey minden bizonnyal elvárta volna, hogy az ő érdekeiket képviselje, ha erre rákényszerülne, azzal viszont veszélybe sodorta volna Kéthlyvel kialakulóban lévő jó viszonyt, amit semmiképpen nem akart kockáztatni. Az ügynök csak abban az esetben vállalta volna a kongresszusi részvételt, ha ezt Kéthly kérné, de erre nem sok esély volt. Ezért arra gondolt, hogy a tanácskozáson történekről az arra delegált Kruchina Viktortól fog információt kérni.

A többször elnapolt, végül 1962. április elején, Nyugat-Berlinben megrendezett SZSZNSZ-kongresszuson öt magyar küldött vehetett volna részt, hárman a Medey-csoportból, ketten Kéthly–Szélig-szárny képviselőjében. „Boros” anélkül, hogy előzetesen tartótisztjével konzultált volna, Medey felkérésére körlevelet szerkesztett, melyben a tanácskozás bojkottjára szólította fel mindkét csoport delegáltjait. Ugyanis megítélése szerint a kongresszus nem képviseli a „magyar munkások érdekeit”, szégyen lenne az azon való megjelenés. Kéthly is egyetértett az akcióval, s pártja küldöttjei – Bölcsföldi Andor és Szabó György⁴⁸ – nem is vettek részt a kongresszuson. Viszont a Medey-csoport tagjai – Fehér Sándor,⁴⁹ Kitzinger Ferenc,⁵⁰ Kruchina Viktor – mindhárman negligálták a körlevelet. Így Kitzinger és Kruchina be is került a vezetőségbe, de a magyaroknak szánt harmadik hely betöltetlen maradt. Fehér Sándort ellenőrző bizottsági taggá választották. A héttagú elnökségben egy hely szintén üresen maradt. „Boros” feltevése szerint Kéthlyvel fognak egyeztetni az ügyben.

Az ügynök a május eleji találkozón előadta mindazt, amit a kongresszuson megvitatott nemzetközi politikai kérdésekről megtudott. Ugyanakkor jelezte, hogy az elhangzott beszámolókról és az elfogadott deklarációról csak azok publikálását követően tud számot adni.⁵¹ Medey nem éppen korrekt akciójának köszönhetően az SZSZNSZ elnöke – Omer Becu – javaslatára a kongresszus az ő csoportjukat ismerte el az emigráns magyar szakszervezeti mozgalom kizárólagos képviselőjének.⁵² E siker révén Havas Gábor (a Medey-csoport bécsi képviselője) egyfelől anyagi előnyökhöz akarta juttatni saját csoportját, azaz megszerezni a korábban az SZSZNSZ által az „ellenpártnak”, azaz MSZDPe-nek rendszeresen folyósított segély összegét. Másfelől a Magyar Menekült Szakszervezeti Tanács megalakításával kapcsolatos tervét szándékozta megvalósítani. Ez utóbbi érdekében írt a vélt potenciális támogatóknak, köztük „Borosnak” is, akit a főtitkári posztra szemelt ki. Havas célja Kéthly egzisztenciális helyzetének és a

nemzetközi szociáldemokrata körökben, valamint az emigrációban kivívott presztízsének gyengítése volt.⁵³ „Boros” azonban nem szándékozott bekapcsolódni Havasék Kéthly-ellenes manipulációiba. MSZDPe vezetőivel inkább a jó viszony kialakítására törekedett, hogy annak révén megfelelő leleplező, kompromittáló adatokhoz jusson, és így ügynöki küldetésének eleget tudjon tenni.

„Boros” szinte a kezdetektől arra igyekezett összpontosítani minden erejét, lehetőségét, hogy mihamarabb valamiféle stabilabb együttműködés alakuljon ki közte és Kéthly, valamint elvbarátai között. A csoport egyes tagjaival a kapcsolatfelvételt Kéthlytől tette függővé; ha tőle megtudja, milyen munkát kérnének tőle, és milyen funkciót szánnának neki, azután teszi meg a kezdő lépéseket Szélig, majd Bedei és Bölcsföldi felé. Ez irányú törekvéseit tartótisztje, Kolláth Ferenc rendőr őrnagy kellőképpen méltányolta és értékelte is, de úgy látta, egyelőre nem lehet és nem is kell a dolgot siettetni, hiszen ügynöke szinte semmilyen friss ismeretekkel nem rendelkezett a csoport egyes tagjairól, illetve pártjuk konkrét tevékenységéről. Ennek természetes oka, hogy évek óta nem volt kapcsolata az emigráns szervezetekkel, egykori párttársaival, időre volt szüksége, míg ismét be tud illeszkedni a szociáldemokrata emigráció világába. Ugyanakkor nehezményezte, hogy ügynöke bizalmatlansága és óvatossága nemcsak az emberi kapcsolatok kialakítását nehezíti, hanem károsan befolyásolja az állambiztonsági szervek részére végzendő munkáját is. Még mindig nem sikerült elérni, hogy írásban jelentse a megszerzett információkat, vagy kiadja kezéből a neki írott leveleket, kizárólag helyben engedte átnézi azokat.⁵⁴

A Központ már 1961 őszén módosította, illetve konkretizálta az ügynök feladatkörét. Az addig tőle kapott információk alapján további tevékenységét kizárólag a Kéthly–Szélig-vonalra irányította. Feladata: elmélyíteni Kéthly Annával való kapcsolatát; keresni a találkozási pontokat a csoport tagjaival; mellőzni az eredményes hírszerző munka érdekében a korábbi viták, nézeteltérések, sérelmek felelevenítését; és fel-„dolgozni” saját kapcsolatait. Először Bede Béláról, Baron Andorról és Fehérvári Gézáról készüljenek jelentések. Továbbá a rivális csoport tagjaival – Medey István, Havas Gábor, Presser István – meg kell szüntetni mindenféle együttműködést.⁵⁵

A módosított feladatkör szempontjainak figyelembevételével rendre érkeztek „Borostól” az információk, amelyekből Bognár elkészíthette a hivatalos jelentéseket. Igaz, nem a Központ által megadott fontossági sorrend alapján, s nem is a kívánalmaknak megfelelő tatalommal és alaposítással. Az ügynök elsők között jelentett Vörös Jenőről az egykori Győr megyei újságszerkesztőről és Fehérvári Gézáról, az egri szociáldemokrata ifjúsági szervezet funkcionáriusáról, akik egyébként nem tartoztak a szociáldemokrata emigráció kulcsszereplői közé. „Boros” arról panaszkodott, hogy korábbi párthívei nemigen látják el az emigráció működésére és szereplőire vonatkozó újabb adatokkal, hosszú idő óta Kéthly sem válaszol leveleire. Mindamellet magánéleti problémái is adódtak: felesége a gyerekekkel a hazatelepülését tervezte, ebben, valamint Egerben örökölt háza ügyének rendezésében kért segítséget, továbbá előadta saját jövőbeni terveit: 1-2 évig még kint maradna, és folytatná hírszerző tevékenységét. Tartótisztje szerint, ha a feleség számárra lehetővé tennék a hazatérést, azzal lehetetlenné válna az ő itteni munkájának folytatása. Megoldásként felvetette: az ügynök saját csoportjából kellene másvalakit a helyére beszervezni. Ő pedig szabadon gyűjthetne adatokat Kéthlyék lejáratásához, hazatelepülése után leleplező cikkeket jelentethetne meg róluk. A rezidentúra illetékes munkatársa, a Szirtes fedőnevet viselő sajtó- és kultúrattasé az ötletet megfontolandónak tartotta.⁵⁶ Ám a téma hamarosan lekerült a napirendről.

„Boros” eredetileg fő feladatul az egyes szociáldemokrata csoportok tevékenységének feltárását, jelentősebb tagjainak tanulmányozását, jellemzését kapta. Most hozzákezdett az elsődleges teendő végrehajtásához, a Kéthly–Szélig-csoporthoz tartozókról megszerzhető információk begyűjtéséhez. Az első alkalomra prezentált adatok azonban nemigen tartalmaztak új, hasznosítható ismeretet az állambiztonsági szervek számára. Az ügynök tájékoztatásából – többek között – megtudható, hogy Kéthly Anna 1956-os

emigrálása előtt Szélig irányította a csoport, vagyis az MSZDPe munkáját. Odatartozott a nevesebb szociáldemokraták közül Bölcsföldi Andor, Bede Béla, Baron Andor és Balogh Gyula (aki jelen esetben az állambiztonsági szervek ügynökeként gyűjti a többiek leleplezéséhez felhasználható adatokat). 1956 után a csoport csatlakozott a Szocialista Munkásinternacionálé egykori pártjai elismerését és támogatását élvező Kéthly Annához. „Boros” szerint Szélig döntését elsősorban egyéni, anyagi érdek motiválta, miként Bölcsföldi csatlakozását is. Mindketten az MSZDPe pénzén vásároltak házat maguknak. Az ügynök Bedét tisztességesebbnek tartotta, mert ő legalább „nem lopott” a pártkasszából.⁵⁷

A kiemelt feladat teljesítése igen nehézkesen haladt és kevés eredményre lehetett számítani. Ugyan az ügynök számos, ismeretségi körébe tartozó személyt megnevezett, és róluk néhány köztudott vagy alig hasznosítható adatot közölt, ezzel a rá kiosztott feladat teljesítését még nem lehetett sikernek elkönyvelni. Nem véletlen, hogy Bognár, a kapcsolattartója az első beszámoló egyikén rájött, hogy ügynöke az információkat a Medey-csoportbeli ismerőseitől, levél útján szerzi be. Közvetlen, élő kapcsolata az emigráns csoportok egyikével sincs, a hozzájuk kötődő személyekkel sem igen tud eszmét cserélni, már csak a földrajzi távolságok okán sem. A tartótiszt véleménye szerint tartalmasabb híryanagra csak abban az esetben számíthatnának, ha ügynöke vissza tudna kerülni a Kéthly és Szélig nevével jelzett emigráns pártba.⁵⁸

A Kéthly–Szélig-csoport „Boros” által ismert képviselőiről 1962 februárjában elkészült jelentések sem tartalmaztak sok új információt. A felsorolt személyek többségéről csak annyi tudható, hogy a világ mely szögletén él, esetleg az, hogy mi volt párton belüli korábbi funkciója, néhányuknál utalás található családi, illetve magánéleti körülményeikre.⁵⁹

Kezdetben hasonlóan szűkszavú, felsorolás jellegű anyag készülhetett a kiterjedt „hálózattal” rendelkező Medey-csoportról is. „Boros” odatartozónak tekintette magát, s feltehető, hogy bővebb ismeretei voltak konkrét tevékenységeikről. Ugyanis az MSZDPe-vel történt szakítását követően Medey István felé orientálódott, aki 1957 után New Yorkban egy Kéthly-ellenes pártot szándékozott létrehozni, amibe őt is be akarta vonni. Célja a megalakítandó párttal: bekerülni az Amerikában működő Magyar Bizottságba, s ott két képviselői helyet biztosítani a szociáldemokrata emigráció számára. Az egyiket magának, a másikat Balogh Gyulának szánta. Ám őt az ügynek nem sikerült megnyernie, így a terv meghiúsult.⁶⁰

A Medey-féle csoport központja New York volt. Hivatalosan a „Magyar Szakszervezeti Tanács Emigrációban” elnevezést használta, saját stencilezett közlönyt jelentetett meg, amelyben helyi szakszervezeti eseményekről tájékoztatott, és tárgyilagos információkat közölt a magyarországi helyzetről. Medey hívei és követői több európai nagyvárosban megtalálhatók voltak, így például Bécsben, Stockholmban, Stuttgartban, Münchenben, Párizsban, Brüsszelben stb. Tevékenységüket a csoport helyi megbízottjának irányításával végezték. Talán a legjelentősebb csoport Londonban működött, Kruchina Viktor vezetésével, aktívabb tagjainak Baron Andor, Farnady Ernő tekinthetők. Bognár szerint a csoporthoz tartózkodókkal való további foglalkozás csak akkor lenne célszerű, ha tőlük Kéthlyék kompromittálásához felhasználható adatokhoz lehetne jutni. De a velük való foglalkozást nem tartották aktuálisnak, amíg nem dől el, hogy ügynökét a Kéthly–Szélig-csoport visszafogadja-e.⁶¹

Már néhány hónappal a kapcsolattartó csere után egyre gyakoribbá váltak mind „Boros”, mind pedig Bognár, sőt a rezidentúrán lévő felettese (Szirtes) munkáját érintő, a Központból érkező bírálatok, instrukciók. Elsősorban a tartótiszt határozatlansága, következetlensége, esetenkénti tájékoztatatlansága, felkészületlensége képezte kritika tárgyát. Úgy találták, hogy a találkozó „tartalmatlanok”, a jelentések „szétfolyóak”, színvonalatlanok, eltérnek a megszokott formáktól, sok bennük a múltidézés, kevés a jelent bemutató elem. A hatékonyabb együttműködés és eredményesebb ügynöki

tevékenység módszerének kialakítása, valamint a „Boros” foglalkozási irányvonalának meghatározása érdekében végzett munka hiányossága miatt vált olykor problematikusá a helyzet. A Központban hamarosan felismerték, hogy nemcsak az ügynöknek van szüksége tanácsokra, hogy munkáját a kívánalmaknak megfelelően tudja végezni, hanem tartójának is. Ezért kérték Szirtest, hogy fokozott figyelemmel kísérje és segítse Bognár munkáját, esetleg alkalmanként vegyen részt a találkozókön. Hogy az ügyben mi sem történt, az kitűnik egy újabb, március végi utasításból, amely részletezi, mit kell tennie az ügynöknek és tartójának, hogy a jelentések megüssék a kívánt színvonalat. Azt nem tudni, hogy mi jutott el a bírálatokból „Boroszhoz”, s azt sem, hogy volt-e szerepük abban, hogy az 1962. áprilisi találkozó egyikén sem jelent meg, vagy csupán félreértés történt, ahogyan állította a hónap végén telefonon egyeztetett megbeszéléskor. Ugyanekkor bemutatta, de nem adta át Kéthly Anna levelét, amelyben egyetértését fejezte ki a szakszervezeti kongresszuson való részvétel elutasításával. Tehát szemernyi sem enyhült az ügynök bizalmatlansága.⁶²

A Központ és a rezidentúra képviselői az ügynök és tartója között kialakult kapcsolatot pozitívan értékelték, de megállapították, hogy Bognár „határozatlansága és következetlensége” miatt biztonságuk veszélybe kerülhet. Ezért arra kérték az Erdei⁶³ fedőnevet viselő főrezidentet, hogy a „Borossal” való találkozó előtt tartson eligazítást tartójának arról, miként viselkedjék, milyen kérdéseket tegyen fel, és miről tájékoztassa ügynökét. Egyébként számoltak azzal is, hogy „Boros” esetleg nem megy el a következő találkozóra, mivel az állambiztonsági szervek nem járultak hozzá, hogy felesége megkapja beutazási okmányait Magyarországra.⁶⁴ Tévedtek. Az 1962. július 12-én esedékes találkozón az ügynök pontosan megjelent, és közölte: a felesége féltékenysége miatt az együttműködést nem tudja folytatni. Tartója hosszas rábeszélésének engedve, úgy tűnt, belegyezett a kapcsolatuk további fenntartásába, de kikötötte, hogy a felesége nem tudhat róla. Mindenesetre megállapodtak abban, hogy a szeptemberi találkozón visszatérnek az ügyre.⁶⁵ Ám „Boros” váratlan találkozása Medeyvel és az emigráció helyzetéről tőle kapott információ továbbadásának kényszere arra készítette, hogy meg nem engedhető módon rendkívüli találkozót kérjen augusztus 9-ére tartójától, illetőleg elálljon a kapcsolat felbontási tervétől.⁶⁶

Szeptember végére elkészült a Központ értékelése „Boros” addigi munkájáról: politikailag sokat fejlődött, írták, de szakmai és konspirációs képzettsége, kapcsolatainak feldolgozása terén mutatkoznak hiányosságok. Szükségesnek tartották hírszerző lehetőségeinek felmérését és kiterjesztését egyéb magyar és angol politikai csoportokra is. Szerették volna elérni, hogy írásban jelentsen, leveleket és különböző, értékes információkat tartalmazó dokumentumokat adjon át tartójának. Az együttműködés kezdetben jól alakult, de a tartótisztcsere után visszaesett – vélekedett a jelentés írója –, s azóta sem sikerült elérni, hogy a kapcsolat a régi szintre kerüljön, sőt inkább egyre lazult, amit elsősorban Bognár hibájának tulajdonítottak.⁶⁷

Egyébként „Boros” 1962 szeptemberében közölte tartójával, hogy csak addig hajlandó segíteni munkáját, amíg számára nem jelent veszélyt, ellenkező esetben megszakítja kapcsolatukat. Hogy „egyre kevesebb igyekezetet mutat” az együttműködésre, azt Szirtes, a rezidentúra illetékese is tapasztalta. Ezért biztatta Bognárt, hogy igyekezzen az okokat feltárni és kapcsolatukat a korábbi szintre visszaállítani. Továbbra is problémát jelentett az ügynök levelekkel kapcsolatos manipulációja: vagy „nem találta”, vagy csak helyben olvasásra adta át, legfeljebb másolatát ígérte a következő alkalomra.⁶⁸

Az a körülmény, hogy „Boros” egyre aggályoskodóbb, vonakodóbb ügynökké vált, azonkívül üzleti gondjai miatt gyakorta időzavarba is került, arra készítette a Központ és a rezidentúra illetékeseit, hogy megbarátkozzanak a vele való kapcsolat időleges megszakításának gondolatával is.

„Boros” 1963 elején még néhány emigráns társáról szűkszavú, alig hasznosítható információkat közölt tartójával, ugyanakkor jelezte hazatelepülési szándékát. A

Központból érkezett utasítás értelmében azonban még hazautazása sem volt engedélyezhető. Viszont az utasítást szignálójó Modra⁶⁹ közölte, lássák el olyan feladatokkal, amelyek elvégzésével ez ideig adós maradt, például készítse el Havas Gábor, Bölcsföldi Andor, Bártfai Károly stb. jellemzését. Ugyanakkor felhívta a figyelmet a „Borossal” való kapcsolat rendezésének szükségességére, és kérte az erre vonatkozó javaslat elkészítését. Továbbá fontosnak tartotta meghatározni a teendőket annak érdekében, hogy „Boros” „teljes értékű ügynök legyen”.⁷⁰ Részben e kívánalmak fogalmazódtak meg ekkoriban elkészült minősítésében is, illetve a kapcsolattartás terén felgyülemlett problémák megoldását célzó bécsi találkozón. Ez utóbbi megszervezését indokoltta tette egyfelől az a tény, hogy az előző év ősze óta nem volt rendszeres kapcsolat az állambiztonsági szervek és az ügynök között, másfelől szükségessé vált a hosszadalmas „pihentetés” miatt megsokasodott problémák megoldása s a jövőbeni teendők megbeszélése és szervezésének megerősítése. Az 1963. június 22-én és 25-én megrendezett tanácskozáson Kolláth Ferenc rendőr őrnagyon (Bognár) és az ügynökön kívül jelen volt Kanyó András rendőr százados (Kárpáti) is, „Boros” előző tartótisztje. A tervek szerint az ügyek rendezését követően az ügynök már Ausztriában elvégzendő feladatot kap, majd továbbutazik Brüsszelbe és Párizsba, ahol hírszerző minőségben információkat szerez az emigrációs csoportokról, illetve azokhoz tartozó egyes személyekről.

A megbeszélések eredményeként helyreállt a kapcsolat. „Boros” vállalta a jövőbeni feladatok elvégzését, de kikötötte: írásos anyagot ezután sem ad. Bécsben felkeresi Havas Gábort, Benjámin Olivért, Daunis Ferencet. Brüsszelben kapcsolatba lép Kéthly Annával, tájékozódik az emigráció helyzetéről, kérdezősködik terveiről, véleményét kéri a közkegyelmi rendeletről,⁷¹ ami vonatkozik mindazokra, akik 1945 után engedély nélkül elhagyták az országot. „Boros” megígérte, hogy a többi beszélgetőpartnere véleményét is megtudakolja e rendelettel kapcsolatban. Ugyanakkor feladatul kapta a „haladó gondolkodású személyek” felkutatását, „szükséges elemek” lejárására alkalmas információk gyűjtését, elsősorban Szélig Imre kompromittálásához szükséges adatok szerezését. Lényegében – úgy tűnt – minden eltervezett dolgot sikerült megoldani. Megállapodtak a következő találkozó időpontjában is, amit Londonban terveztek lebonyolítani augusztus 17-én.⁷² Ám az ügynök se arra, se a biztosító találkozásokra nem ment el. Bognár még 1963. decemberi 10-i jelentésében is csak arról tudott beszámolni, hogy a bécsi találkozó óta semmiféle kapcsolatot nem sikerült „Borossal” létesíteni. Bizonyára ezért vált szükségessé postai küldeményeinek folyamatos ellenőrzése is.⁷³ Erdei, a rezidentúra főrezidense javasolta, hogy 1964 januárjában feltétlenül kell vele egy találkozót szervezni.⁷⁴ Meglepő, hogy ez a „megbízható, szavatartó ember”, ahogyan őt a bécsi találkozóra készült javaslatban jellemezték, rövid időn belül ennyire megbízhatatlanná vált. Olyannyira, hogy a januárra tervezett kapcsolatfelvételi találkozóra csak 1964. október 31-én került sor.⁷⁵ „Boros” ekkor tájékoztatta Bognárt, hogy a bécsi tanácskozást követően miként tudta teljesíteni a rá osztott feladatokat. Emigráns társaitól kapott információk és saját lehetőségeinek mérlegelése alapján egyértelművé vált számára, hogy a Kéthly–Szélig vezette pártba semmiképpen nem tud visszakerülni. Ezért új tervvel állt elő: körlevélben tudatja minden emigráns párt- és szakszervezeti csoporttal, hogy a magyar szociáldemokrata mozgalom megszűnt. Ennek fő oka – szerinte – Szélig anyagiassága és összeférhetlensége, Kéthlyt is terrorizáló modora. Havas egyetértett az ötlettel, és a megszövegezésében is hajlandó lett volna részt venni. Az aláírók személyében azonban nem sikerült megállapodni. A szóba kerültek mindegyike valamilyen problémát okozott: Andreánszky István „szertelensége”, „Hote”⁷⁶ [?] szenilitása, Kruchina Viktor származása és 1945 előtti foglalkozása (báró és katonatiszt) miatt vált alkalmatlanná, illetve hiteltelenné.

Ezúttal az ügynök nem zárkózott el attól, hogy az MSZDPe londoni szervezetének 1957-ben hozott Szélig-ellenes határozatát átadja tartójának. Egyébként ez volt az első alkalom, amikor dokumentumot volt hajlandó kapcsolattartójának rendelkezésére bocsátani. A határozat szerint Szélig legfőbb hibája, hogy semmilyen fontos kérdésben

nem hívott össze taggyűlést, nem számolt be munkájáról, nem volt kíváncsi a tagság véleményére stb. A határozatot a központi pártvezetőség nevében „Boros”, azaz Balogh Gyula írta alá, és adta át Szélignek, aki semmit sem vett figyelembe, sem módszerein nem változtatott, sem taggyűlést nem hívott össze, ennek volt a következménye a londoni pártszervezet széthullása. „Boros” szerint Szélig hibáztatható azért is, mert elnöksége alatt szűnt meg a British-Hungarian Labour Club működése is, amit a körlevélben is meg kívánt említeni.⁷⁷ Ez az 1949-ben alapított szervezet azokat az emigráns magyarokat fogta össze, akik többnyire pártonkívüliként szimpatizáltak a szociáldemokrata mozgalommal. Alapítói neves angol állampolgárok voltak, a vezetősége és tagsága zömében magyar szociáldemokratákból és szimpatizánsaiból tevődött össze.

A körlevél ötletét és „Boros” újbóli aktivizálódását nemcsak tartója, de a Központ is kellőképpen értékelte. Ugyanakkor fontosnak tartották, hogy a Szélig kompromittálását célzó körlevelet minél szélesebb körben tegyék megismerhetővé és minél nagyobb nyilvánosságot biztosítsanak neki. Ehhez jó alkalomként kínálkozott az 1965 tavaszán, Brightonban megrendezendő szakszervezeti kongresszus, ahol egy színvonalas, „lejárató” szövegű anyag felolvasása, valamint az összes szóba jöhető európai párt és szakszervezeti vezetőknek külön megküldött dokumentum minden bizonnyal elérhette volna a célját. Az angol szakszervezetek központja, a nyugat-európai szakszervezetek, valamint az emigráns szakszervezetek képviselői részvételével zajlott konferencián magyar részről csupán Kéthly Anna titkárnője vett részt. „Boros” csak a záró vacsorára tudott elmenni, hogy némi információt szerezzen a történetekről. Bővebb tudnivalókat a rövidesen megjelent kongresszusi közlemény tartalmazott, amit a Nemzetközi Szocialista Mozgalom 1956–1957-es évkönyvével együtt az ügynök át is adott tartójának. Ez utóbbi kiadványból meg lehetett tudni azoknak a nevét és címét, akiknek el akarták küldeni azt a bizonyos körlevelet, amire ezúttal nem került sor.⁷⁸ Ugyanis az ügyben a márciusban megrendezett kongresszusig nem történt semmi, hónapokkal később is csak arról folyt a diskurzus, hogy ki öntse végleges formába a körlevelet, ki írja alá, ki olvassa fel.⁷⁹ A Központ a megszövegezést Presser Istvánra akarta bízni. „Boros” a választást aggályosnak vélte, mert attól tartott, hogy Presser egyéni sérelmeinek felemlegetése miatt háttérbe kerülhet Kéthly és Szélig politikai szereplésének, „diktátorságának” leleplezése. Ezért Bognár javaslatával értett egyet: az Amerikában élő Medey István felkérésével. Ugyanis köré csoportosultak mindazon emigránsok, akik a MSZDPe politikai irányvonalával nem tudtak azonosulni. A felolvasással Havas Gábort vagy Fehér Sándort tervezték megbízni. A helyszínül ugyancsak egy szakszervezeti rendezvényt, a Menekült Szakszervezeti Szövetség már többször elhalasztott, 1965 őszen megrendezendő kongresszusát választották, ahol a küldötteken kívül a különböző szociáldemokrata pártok vezetői is – a tervek szerint – megismerhetik a körlevélben foglaltakat.

A kongresszusi előkészületek során tanácskozások folytak az oda küldendő személyek kiválasztásáról is. Omar Becu, a Nyugati Szakszervezeti Szövetség főtitkára és Bialatz,⁸⁰ a Menekült Szakszervezeti Szövetség főtitkára, valamint Kéthly Anna tárgyalása – az ügynök beszámolója szerint – nem vezetett eredményre. Kéthly Bölcsföldi Andort, a főtitkárok „Borost” javasolták, de mivel az egyikük sem rendelkezett már magyar állampolgársággal, ezért képviselői tiszteket nem tölthettek be. A főtitkárok azonban valamiért ragaszkodtak „Boros” személyéhez, és felkérték, vállalja el a „magyar emigráns szakszervezetek európai szervezője” tiszteket. Az ügynök a választást későbbre halasztotta, mivel előbb ki akarta kérni Bognár véleményét az ügyben.

Bialatzal folytatott konzultáció során „Boros” Fehér Sándort javasolta a Medey-csoportból egyik képviselőnek, s ezen a találkozón értesült Kéthly ötletéről, hogy tekintélye és ismertsége révén egyedül is betölthetné a tisztséget két szavazati joggal. Az ügynök feltevése szerint a főtitkárok bizonyára elfogadják az önjelöltséget, de csak egy szavazati joggal, ezért kértek tőle javaslatot a másik képviselőre. Nem tudni, hogy végül mi lett a körlevél sorsa, s azt sem, hogy „Boros” kapott-e és vállalt-e szakszervezeti tisztséget, az ugyanis a rendelkezésre álló dokumentumokból nem deríthető ki.

1965 elején a Központ ismét új kapcsolattartót kívánt „Boros” mellé rendelni. Az „átadáshoz” jó alkalomnak látszott az ügynök és családja nyári magyarországi látogatása. Ott tervezték megszervezni a négyes találkozót: Kanyó András rendőr százados (Kárpáti), Kolláth Ferenc rendőr őrnagy (Bognár), az új tartótisztjelölt, Szabó László rendőr őrnagy és „Boros” részvételével.⁸¹ 1965. július 18-ára elkészült a Központ javaslata az ügynök beszámoltatására és eligazítására. Az akció lebonyolítását egy egri szállodában, megfelelő ellenőrzés biztosítása mellett kívánták végrehajtani. A javaslat értelmében a beszámoltatás során el kell ismerni az ügynök eddigi tevékenységét, a szociáldemokrata emigrációról adott információinak fontosságát, és értékelni kell a Kéthly és Szélig lejárására vonatkozó önálló kezdeményezését. Ugyanekkor szükséges részletesen felmérni hírszerzési lehetőségeit és konkretizálni, hogy a szociáldemokrata vezetők kompromittálására milyen információkkal rendelkeznek, kiket tud bevonni az akcióba stb. Londonba történő visszatérése utáni kapcsolattartás új rendszerét (3-4 havonkénti), a személyes találkozások rendjét a rezidentúrára kihelyezendő Szabó László rendőr őrnaggyal, új kapcsolattartójával kell pontosítani.⁸² Megjegyzendő, hogy Szabó emlékezetében másként rögzült „Borossal” való kapcsolata. Szerinte ő arra kapott csak utasítást, hogy beszélgessen vele, és állapítsa meg, „alkalmas-e a munkára”, azaz ügynöki feladatok ellátására. Arról elfeledkezett, hogy ő lett volna a soron következő kapcsolattartója, ha nem éppen az ő javaslatára került volna sor a hálózatból való kizárására.⁸³

Hogy az ügynök beszámoltatása és a vele való találkozások milyen eredménnyel zárultak, az megtudható Szabó rendőr őrnagy terjedelmes jelentéséből, illetve az ennek alapján augusztus 5-én készült utasításból. Ezek szerint „Borosnak” *„hírszerzői lehetőségei nincsenek, és nem is alakíthatóak ki. A kompromittálási akcióban szívesen lenne segítségünkre, de azok az anyagok, amivel rendelkeznek, nem elégségesek elképzeléseinek megvalósításához. Tekintettel a fentiekre [...] a hálózatból kizárjuk. A kapcsolatot vele megszakítottuk. [...] A rezidentúra [„Borossal”] nem léphet kapcsolatba.”*⁸⁴ Egy, pár nappal későbbi központi utasítás kevésbé kategorikusan fogalmaz az ügyben. Eszerint a kapcsolat megszakítása csak „bizonytalan időre” vonatkozik, de *„annak ismételt felvételét [„Boros”] nem kezdeményezheti”*. Ugyanakkor javasolta az ügynök kizárását.⁸⁵ A javaslat augusztus 31-ére el is készült, a „végleges kizárás” indoklásában ugyanazon érvek szerepeltek, mint a hónap eleji utasításban. Itt azonban a családi körülmények (a betegesen féltékeny feleség) mint a hírszerzői lehetőségek kialakítását akadályozó tényezők is szerepelnek. Megjegyzendő, a dokumentum értékeli az ügynök őszinteségét és becsületességét, s azt is, hogy az 1970-ben tervezett hazatelepülésével kapcsolatban semmi követelést, igényt nem terjesztett elő.⁸⁶

A kizárást követő napokban beszüntették a volt ügynök postai küldeményeinek ellenőrzését, majd Szabó László „árulása” miatt hamarosan újra elrendelték, és más egyéb, rokonságára is kiterjesztett szigorú ellenőrzéseket vezettek be. A Londonba vezényelt hírszerző tiszt titokban elhagyta szolgálati helyét, s az angol elhárítást – többek között – Balogh Gyula („Boros”) és az ÁVH kapcsolatáról is tájékoztatta. Ez a körülmény készítette az állambiztonsági szerveket a szigorúbb ellenőrzések bevezetésére.⁸⁷

A kizárást követően évekig nem találkoztak a londoni rezidentúra emberei az egykori ügynökükkel. Majd 1970 nyár végén Balogh levélben jelentkezett, s találkozót kért kapcsolattartójától, Kanyó Andrástól, illetve a londoni magyar nagykövetség vezetőjétől, sőt többször személyesen is bent járt a konzulátuson és a nagykövetségen is.⁸⁸ Egyrészt Szabó külföldre távozásával kapcsolatban kívánt információkat szolgáltatni, másrészt tisztázni saját szerepét, és megvédeni magát Szabó rágalmaival szemben. Ugyanis birtokába jutott az a dokumentum („Statement”), amely az USA Képviselőháza Hadügyi Bizottságának CIA-albizottsága előtt elhangzott Szabó-nyilatkozatot tartalmazta. A nyilatkozat szerinte dehonesztáló információkat, valótlan adatokat közölt mind Kanyó,

mind pedig saját személye és az állambiztonsági szervek kapcsolatáról. A személyes találkozó alkalmával az egykori ügynök tájékoztatni akarta a diplomáciai testületet az őt ért atrocitásokról is. Előadta – többek között –, hogy Szabó eltűnése után a Scotland Yard alaposan meghurcolta, többször elvitték a lakásából, 15 esetben kihallgatták, két alkalommal amerikai tisztek is felkeresték, és „szembesítették” a Szabó által mondottakkal. Állandó megfigyelés alatt tartották lakását, munkahelyét, lehallgatták telefonját. Mindamellett közölni kívánta, hogy Kanyó Andrásnak, aki bemutatta őket egymásnak, „közvetett formában sem volt köze Szabó disszidálásához”. Ezért nem szeretné, ha kellemetlen helyzetbe kerülne miatta. Egyébként is meg akarja mutatni neki a Szabó-féle anyagból (Statement) kivonatolt azon részeket, amelyek Kanyóra, illetve saját magára vonatkoznak. Az információt adó „Boldog” fedőnevű ügynök Baloghról igen pozitívan nyilatkozott: *„kiegyensúlyozott, értelmes [...] magabiztos, komoly józan gondolkodású ember, [...] magyarul tisztán, választékosan beszél”,* noha közel két évtizede él külföldön.⁸⁹

Balogh nagykövetségi látogatásának családi, magánéleti okai is voltak, ekkoriban határozta meg, hogy végleg hazatelepülnek, s ezzel kapcsolatos intéznivalókról is informálódni akart. A család úgy gondolta, hogy megfelelő anyagi erőforrásokkal rendelkeznek az otthoni lakás és egzisztencia megteremtéséhez, és Londonban született leányaik is befejezték középiskolai tanulmányaikat. Ugyanakkor a volt ügynök meg akarta tudni, a hazai szervek hozzájárulnak-e nyári hazautazásukhoz, hogy előkészíthessék a végleges visszaköltözést; számíthat-e kellemetlenségre a Szabó-ügy vagy az 1946-os B-lista-bizottsági ténykedése miatt? A felvetett kérdésekre ugyan választ nem kapott, de jelezte, hogy egy hónap múlva újra érdeklődni fog. A jelentést adó ügynök Békés nevű tartója kérte a Központ állásfoglalását, hogy *„hasznos-e bármilyen szempontból az üggyel foglalkozni. Amennyiben nem, az említett hazautazási, illetve hazatérési ügyét konzuli ügyként kezeljük.”*⁹⁰

A volt ügynök bejelentkezése komoly fejtörést okozott az érintetteknek. Keresték az okokat, szándékokat, amik vezérelhették Balogh Gyula aktivizálódását. Egyesek az őszinte segíteni akarást, a Szabó-üggyel kapcsolatos új, értékes információszerzés lehetőségét látták benne, mivel ő az első és egyetlen jelentkező, aki az ügyben adatokat kívánt közölni. Mindezek mérlegelése után felmerült újbóli foglalkoztatásának eshetősége is. Mások gyanakodtak, és az ellenséges hírszerző szervekkel való együttműködést sejtették az egykori ügynök jelentkezésének hátterében.⁹¹ A dolog tisztázása érdekében egy találkozót próbáltak volna létrehozni Magyarországon a sógora, Szepesi György közreműködésével. Az ő feladata lett volna az egri ingatlan ügyének rendezése ürügyén Baloghot hazahívni. Az egykori ávós százados azonban a segítségnyújtás elől határozottan elzárkózott. Hivatkozott sógora emigrálása miatti kellemetlenségeire, az iránta táplált megvetésére, gyűlöletére, valamint az állambiztonsági munka táplálta ellenszenvére.⁹² Így a találkozói és beszámoltatás terve kudarcba fulladt.

Balogh Magyarországra látogatása előtt még otthonában vendégül látta az őt szemmel tartó, róla jelentéseket készítő „Boldog” fedőnevű ügynököt. Kezdetben a családi körben folyó társalgás során üzleti ügyekről, rokon kapcsolatokról, hazautazási előkészületekről esett szó. Miután a vendég és házigazda kettesben maradt, Balogh közölte: *„hasznos tapasztalatai vannak a Szabó-üggyel kapcsolatban. [...] sokat tud segíteni a jobboldali szociáldemokrata vezetőkkel összefüggő kérdések tisztázásában.”* Majd felajánlotta segítségét Magyarországnak, mert úgy érezte, erre kötelezi múltja és jelene is. Azaz 1945 előtti illegális tevékenysége; a német megszállás idején történt családi tragédiája; 1945 utáni aktív politikai tevékenysége az SZDP-ben; jelenleg pedig Kádár iránti tisztelete miatt akar és tud is segíteni az országnak. Hazatelepülése esetén oda költözik, ahol munkájára igényt tartanak. A „vendég” azonban nem reagált sem a felvetett kérdésekre, sem a felajánlkozásra.⁹³

Végül létrejött a kért, egyben utolsó dokumentált találkozó 1971. július 9-én és 10-én Egerben. Am a két volt kapcsolattartó közül csak egyikük – Kolláth Ferenc rendőr őrnagy

– volt jelen a Szabó-üggyel kapcsolatos beszámolón. Kanyó András rendőr százados, akivel Balogh Gyula igazán szimpatizált, és érintett is volt az ügyben, németországi tartózkodása miatt nem tudott részt venni a megbeszélésen. A találkozón elhangzottakból Kolláth arra a megállapításra jutott, hogy Balogh és az ÁVH kapcsolata ismert volt az emigránsok körében, sőt az angol elhárító szervek előtt is, de az egykori ügynökének nem voltak „hátsó gondolatai” az ekkori találkozó kérésekor, csupán tájékoztatni akarta az állambiztonsági szerveket az őt ért inzultusokról. Kolláth véleménye szerint Balogh Gyulával kapcsolatban „további lépésekre nincs szükség”, ha mégis másként döntenének, akkor a jelenlegi magyarországi tartózkodása idején még felvehető vele a kapcsolat.⁹⁴

A hazatelepülés gondolata régóta foglalkoztatta a Balogh családot, s a mostani alkalommal tervezték, hogy alaposabban megismerkednek a körülményekkel, a lehetőségekkel, s megkísérelik előkészíteni a végleges visszatérést. Az itthon tapasztaltak miatt azonban „ellenkező döntésre” jutottak. Hogy pontosan miért, az nem igazán derül ki Balogh Andreánszkyhoz 1974-ben írt egyik leveléből sem. Ebben ugyanis a következők olvashatók: „...amit otthol [sic!] láttam, az mind biztató és elismerésre méltó, anyagi és kulturális vonalon egyaránt. [...] Kijelentem, [...] hogy minden időben és minden körülmények között megteszek mindent, amit tudok az egyetemes magyarság érdekében, függetlenül attól, hogy ki milyen istent imád, vagy milyen pártot vall magáénak.” Nem tudni, megbánta-e a végleges kint maradás melletti döntést, vagy csak belefáradt az emigránséletbe. Annyi azért tetten érhető leveleiben, hogy egy megfáradt, kiábrándult emberré vált az 1970-es évek közepére. Így írt erről Andreánszkyhoz: „A jövőben egyszerűen begubózom és [...] vélemény mondására, politikáról nem is szólv, magamat teljesen alkalmatlannak ítélem. [...] itt engem kikezdték és mindentől megcsömöröltem.”⁹⁵ Hogy végül kint maradt-e a család, vagy mégis visszatelepült Magyarországra, azt nem tudni. De azt igen, hogy Balogh az utolsó fennmaradt levelét 1977 nyarán még Londonból küldte Andreánszkyhoz, és irodalmi terveiről írt benne.⁹⁶

Balogh Gyula politikai pályája, magánélete tele volt buktatókkal, megpróbáltatásokkal, kisebb-nagyobb katasztrófákkal. A kudarcok, csalódások az őt ért igazságtalanságok bizalmatlanságra, óvatosságra készítettek. Egyébként korrektségét, becsületességét, őszinteségét, emberségét mindenkor elismerték a barátok, a munkatársak, a párthívek, még az állambiztonsági tartótisztjei is. Ám az elvárásoknak megfelelő „teljes értékű” ügynökké minden igyekezete ellenére nem tudott vagy talán nem is akart válni.

¹ PTI 938 f. 1/39. ö. e. Balogh Gyula 1974. május 12. A kritikus versike: „Irkász, firkász mit ugrálsz, Irkász firkász ne ugrálj”.

² Balogh Gyula irodalommal újra csak az emigrációban kezdett foglalkozni: a Stockholmban megjelenő *Szakszervezeti Értesítő*ben 1950 karácsonyán látott napvilágot az első írása, majd évekkel később felkérésre írt a fiatalok lapjában (a lap címe nem ismeretes), amiért irodalmi díjat is kapott, és a rádió is közölte. Az 1970-es évek elején megjelent *Kökény Jani* című kisregénye, ami Balogh szerint igen jó kritikákat kapott. Lásd uo. (1974. május 12-ei levél), 1974-es tervei között szerepelt egy újabb könyv megírása *Utca gyerek* címmel, amelyben mozgalmas gyermekkorát akarta megidézni. (Hogy a mű elkészült-e, azt nem sikerült kideríteni.) Lásd uo. Balogh Gyula 1974. április 12-i levele Andreánszky Istvánhoz. Versírással is megpróbálkozott, az *Egy hét egy gyermekszerelem* című háromoldalas versét megküldte Andreánszkyhoz az 1974. november 27-ei levele mellékleteként. Hogy irodalmi ambíciójáról nem mondott le, az kitűnik ugyancsak Andreánszkyhoz írt, 1977. június 19-ei, utolsó fennmaradt leveléből. Abban azon méltatlankodik, hogy az emigrációban élő írók sem összefogni, sem értéket teremteni nem képesek, ezért megpróbálja saját, egyéni útját járni és értéket teremteni az irodalom terén.

³ Uo. Balogh Gyula 1974. április 12-ei levele Andreánszky Istvánhoz.

⁴ Uo.

⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-210 4/15/ B sz. utasítás, 1961. március 28. 98.

⁶ Uo. Jelentés, 1960. november 7. 62.

⁷ Uo. Sugár Istvánnak az egri *Népújság*ban a család tragédiájáról írt cikkére reagált Balogh 248.; uo. Jelentés, 1960. november 7. 66.

-
- ⁸ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. március 27. 92.; uo. Bt-210. Szolgálati jegy, 1961. február 15. 82.
- ⁹ A B-lista-bizottságokat az 5000/1946. M E rendelet hozta létre. Balogh bizottsági tagságát lásd ABTL 3.2.1. Bt-210. 1. sz. mellékletek. Jelentés, 1971. február 9. 37.
- ¹⁰ Uo. Környezettanulmány, 1961. március 20. 88.; 4/15/B sz. utasítás, 1961. március 28. 99.
- ¹¹ Uo. 1. sz. mellékletek. Jelentés, 1970. november 6. 28.
- ¹² ABTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. október 2. 148.
- ¹³ ÁBTL 3.2.1. Bt-210 14/4/B sz. utasítás, 1960. december 23. 68–69.
- ¹⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-210/ 1. sz. mellékletek. Jelentés, 1970. november 6. 29.
- ¹⁵ Varga (főszerk.), 1999: 205.
- ¹⁶ PTI 938 f. 1/39 ö. e. Balogh Gyula 1973. december 25-ei levele Andreánszky Istvánhoz.
- ¹⁷ Az emigrációban két kislányuk született, Ilona és Zsuzsanna. ÁBTL 3.2.1. Bt-210. 215. (Balogh Gyula édesanyjának 1963. február 10-én írt levele.) A korábbiakban 25–30 alkalmazottal működő üzem magyar társtulajdonosai miatt kétszer is tönkrement, azóta magyarokat Balogh nem is foglalkoztat. Miután sikerült talpra állnia, hetedmagával keményen dolgozik, és igyekszik sikeres vállalkozó lenni. Uo. Jelentés, 1961. január 19. 76.
- ¹⁸ Az ötlet Ungváry Krisztiáné. Vö. Ungváry, 2013: 1516. A reakciós emigráció elleni hírszerzéssel foglalkozott a BM II/3-B alosztály az 1962. augusztusi átszervezésig, majd a BM III/I. Csoportfőnökség 1-B alosztály hatáskörébe tartozott. Lásd bővebben: Palasik, 2013: 47–101.
- ¹⁹ Uo. Jelentés, 1960. november 7. 62–66.
- ²⁰ Uo. 14/4/B sz. utasítás, 1960. december 23. 68–69.
- ²¹ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1 2/9/B sz. utasítás, 1962. január 26. 212.
- ²² ÁBTL 3.2.1. Bt-210. Környezettanulmány kérés Balogh Gyulánéről és rokonairól, 1960. december 27. 72.; Feljegyzés 1960. december 30. (Boros hozzátartozóinak adatai), 73.
- ²³ Uo. Jelentés, 1961. január 18. 74–75.
- ²⁴ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. január 19. 26–27.; ÁBTL 3.2.1. Bt-210. Jelentés, 1961. január 19. 76–80. Az ugyanazon keltezésű két jelentésből az első csak a szociáldemokrata emigrációról szerzett információkat tartalmazza, a másodikban a találkozón felvetett témákkal összefüggő válaszok szerepelnek.
- ²⁵ A British Hungarian Club az emigráns szociáldemokraták fedőszerveként jött létre. Feladata tagtoborzás lett volna, de érdeklődés hiányában megbukott. ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. március 9. 34–35.
- ²⁶ A dokumentumokban helyenként Veres Jenőként szerepeltetik.
- ²⁷ Medey István szakszervezeti funkcionárius, 1945 után országgyűlési képviselő, az SZDP Győr megyei titkára, a városi szakszervezet elnöke, a *Győri Munkás* című lap szerkesztője. 1948-ban emigrált. Előbb Bán Antal csoportjához, utóbb Peyerhez csatlakozott, majd áttelepült New Yorkba, és szakszervezeti vonalon tevékenykedett. Lásd bővebben: Varga, 2009: 84–98, 229.; Strassenreiter (összeáll.), 2011: 264.
- ²⁸ Uo. 1961. március 8-ai és 29-ei találkozóról március 9-én és 30-án készült jelentések, 28–37. (Sárga szakszervezeteknek általában a munkáltatók által létrehozott és befolyásuk alatt álló szakszervezeteket nevezik, amelyek célja a munkások szakmai szervezeteinek ellensúlyozása. Ez esetben valószínűleg a Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetségéről lehet szó.) Továbbá részben ugyanazon személyekről, részben újabbról szolgáltatott „Boros” bővebb információkat a május 2-i jelentéshez. Lásd uo. Jelentés, 1961. május 2. 49–52.
- ²⁹ „Kedvest” 1959-ben a hálózatból kizárták, valódi neve a dokumentumokból nem derül ki. Vö. Ungváry, 2013: 1536.
- ³⁰ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. március 30. 38–41.
- ³¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-210 Jelentés, 1961. május 11. 119–120.; Beszervezési javaslat, 1961. május 12. 24–32.
- ³² Uo. Jelentés, 1961. június 3. 127–129.
- ³³ Uo. 8/1. sz. utasítás, 1961. június 12. 130–134.
- ³⁴ Benjámín Olivér 1945 után budapesti főkapitány-helyettes, a szociáldemokrata rendőrfrakció vezetője. 1950-ben a rendőrtisztek koncepció perének fővádottja. 1956 tavaszán szabadult, a forradalom alatt részt vett az MSZDP újjászervezésében, majd emigrált Párizsba, később áttelepült Bécsbe. Tagja volt az MSZDPe vezetőségének.
- ³⁵ Bártfai Károly főszerkesztésével jelent meg a *Szociáldemokrata Népszava* előbb Párizsban, majd 1951-től Londonban.
- ³⁶ Farnady Ernő az SZDP Győr városi bizottságának tagja, majd titkára, 1956-ban emigrált, Londonban telepedett le, 1957-től az MSZDPe vezetőségének tagja, a *Szociáldemokrata Népszava* nyomdása. Lásd bővebben: Varga, 2009: 178–180, 218.
- ³⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-210. Jelentés, 1961. július 5. 59.
- ³⁸ Uo. 60.
- ³⁹ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. 11/1 B. sz. utasítás, 1961. július 25. 77–80.

⁴⁰ A Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetséget 1949-ben a Szakszervezeti Világszövetségből kivált angol, amerikai és holland szakszervezeti központok hozták létre. (A dokumentumokban olykor „szakadár szakszervezeti világszövetség”, olykor „sárga szakszervezetek” elnevezéssel illetik, a marxista irodalom „reformista nemzetközi szakszervezeti egyesülésként” tartja számon.)

⁴¹ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. augusztus 2. 84–93. Ugyanazon keltezéssel külön jelentés készült a szakszervezeti képviselő letételezéséről. 94–95.

⁴² Uo. Jelentés, 1961. december 14. 191–194.

⁴³ Uo. Kéthly Anna 1961. augusztus 18-ei levele Balogh Gyulához. 107.

⁴⁴ Uo. Havas Gábor 1961. augusztus 22-ei levele Balogh Gyulához. 108.

⁴⁵ Uo. Jelentés, 1961. augusztus 26. 100–102.; Foglalkoztatási terv, 1961. szeptember 18. 135–138.

⁴⁶ A Magyar Bizottság 1958 márciusában alakult, voltaképpen az 1949 júliusában alakult Magyar Bizottmány utódszervezeteként. A 16 tagú bizottságban 9 kigazdapárti, 2 parasztpárti, 2 demokrata néppárti politikus foglalt helyet, az 1956-os szervezeteket 3 neves emigráns (Jónás Pál, Király Béla, Váli Ferenc) képviselte. Elnöke Varga Béla, alelnöke Kővágó József lett. Bővebben Borbándi, 1989: 428–434.; Strassenreiter (összeáll.), 2011: 133–137.

⁴⁷ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1961. október 2. 149–151. (Az idézet: 151.)

⁴⁸ Szabó György győri nyomdász, MSZDP-tag, 1956-ban a helyi Forradalmi Tanács tagja. Később Nyugat-Németországba emigrált. Kéthly Anna közvetlen munkatársaként az MSZDP vezető garnitúrájához tartozott. Lásd bővebben: Varga, 2009: 174, 178–179, 233.; Strassenreiter (összeáll.), 2011: 272.

⁴⁹ Fehér Sándor a Medey-féle szociáldemokrata csoport strassbourgi képviselője.

⁵⁰ Kitzinger Ferenc a Medey-féle szociáldemokrata csoport brüsszeli megbízottja, majd áttelepült Bécsbe, hogy segítse a betegeskedő Havas Gábor munkáját.

⁵¹ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Az 1962. április 27-i találkozó alkalmával elhangzottakról, május 4-ei keltezéssel, több jelentés is készült. A szakszervezeti kongresszushoz kapcsolódók a következők: rövid tájékoztató a Nyugat-Berlinben megrendezett tanácskozásról, 249–250.; részletes beszámoló 255–263.; Havas Gábor akciója a Magyar Menekült Szakszervezeti Tanács létrehozása ügyében, 264–265.

⁵² Uo. Értékelő jelentés, 1962. május 10. 285.

⁵³ Uo. Jelentés, 1962. május 4. 264–265.

⁵⁴ Uo. Jelentés, 1961. október 21. 157–163.

⁵⁵ Uo. Szirtes elvtársnak címzett, a központból, Lovas által szignált levél. 1961. október 27. 166–167.

⁵⁶ Uo. Jelentés, 1961. november 23. 176–182. Szirtes valódi neve nem ismert, vö. Ungváry, 2013: 1546.

⁵⁷ Uo. Jelentés, 1961. december 14. 195–196.

⁵⁸ Uo. Jelentés, 1962. február 24. 223.

⁵⁹ Uo. Jelentés, 1962. február 28. 225–226. A Kéthly–Szélig-csoportról készült beszámolóban néhány már korábban is szóba hozott adat szerepel Széligről, Bölcshöföldről, Práger Jenőről és Kovács Dénesről, a Népszava szerkesztőjéről. Továbbá „Boros” megemlíti a Bécsben élő Benjamin Olivért, a Párizsba települt Bártfai Károlyt, az egykori szekszárdi városi titkárt stb. A ügynök a felsoroltak többségének csupán múltbéli tevékenységét ismeri, az újabb fejleményekről nincs tudomása. Korábban a stockholmi csoporthoz tartozó Daunis Ferencről készült különjelentésből pl. az tudható meg, hogy „italozó lett”, és „Boros” haragban van vele. Bécsbe áttelepülésének oka a munkahelyén bekövetkezett változások, valamint társalansága. Lásd uo. Jelentés, 1962. február 5. 219–220.; Szabó György, az egykori győri függetlenített szakszervezeti funkcionárius jelenleg Münchenben, nyomdászként dolgozik. Lásd uo. Jelentés, 1962. május 4. 268.

⁶⁰ Uo. Jelentés, 1962. március 6. 227–229.

⁶¹ Uo. 229.

⁶² Uo. 1/5/B. sz. utasítás, 1962. január 8. 202–205.; 2/9/B. sz. utasítás 1962. január 26. 210–212.; 5/1/B. sz. utasítás, 1962. március 27. 235–238.; Jelentés, 1962. május 4. 249–250. és 266.

⁶³ Erdei valódi neve Kovács Tibor. Lásd Ungváry, 2013: 1546.

⁶⁴ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. 11/1/B sz. utasítás, 1962. július 4. 293–295.

⁶⁵ Uo. Jelentés, 1962. július 16. 296–301.

⁶⁶ Uo. Jelentés, 1962. augusztus 13. 309–312. A jelentésben a tartótiszt jelzi, hogy külön, részletesen beszámol majd a Medeytől érkező információkról. Itt csak annyit közöl, hogy a jövőben az emigránsok köréből tömeges hazatelepülésre lehet számítani, s válságos helyzetbe került az emigráció. A beígért részletes beszámoló nem szerepel a dokumentumok között.

⁶⁷ Uo. 15/2/B sz. utasítás, 1962. szeptember 28. 326–331.

⁶⁸ Uo. Jelentés, 1962. október 1. 336–337. és 1962. október 6. 340.

⁶⁹ Modra fedőnév, valódi neve nem ismert, a Központ munkatársa volt, beosztására vonatkozó adat sem áll rendelkezésre. Vö.: Ungváry, 2013: 1546.

⁷⁰ Uo. 4/2/B sz. utasítás, 1963. február 28. 363–364.

⁷¹ A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1963. évi 4. sz. törvényerejű rendelete a közkegyelem gyakorlásáról. Közkegyelemben részesülnek az 1. § e pontja alapján azok, „*akik a felszabadulás óta a mai napig engedély nélkül hagyták el az országot*”.

⁷² ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1963. június 27. 387–395.

⁷³ Lásd pl. ÁBTL 3.2.1. Bt-210. 279., 281., 292., 307., 337. (Szolgálati jegyek, „K” ellenőrzés 120 naponkénti meghosszabbítása.)

⁷⁴ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/1. Jelentés, 1963. december 10. 403–404.

⁷⁵ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/2. Jelentés, 1964. november 4. 32–43.

⁷⁶ „Hote” kilétét nem sikerült megállapítanom.

⁷⁷ ÁBTL 3.2.3. Mt-23/2. Jelentés, 1964. december 19. 45–47, 49–50.

⁷⁸ A körlevéllel és a szakszervezeti kongresszussal kapcsolatos dokumentumokat lásd uo. V/6. sz. utasítás, 1965. március 16. 53–55.; Jelentés, 1965. április 27. 60–62.; Jelentés, 1965. május 21. 70–72.

⁷⁹ Uo. Jelentés, 1965. június 8. 75–85.

⁸⁰ A Párizsban működő emigráns szakszervezeti központ lengyel származású elnökét Eröss Ferenc könyvében François Bialasnak nevezi. Lásd Eröss, 1961: 58, 62.

⁸¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-210. Jelentés, 1965. március 3. 328.

⁸² Uo. Javaslat, 1965. június 18. 355–358.

⁸³ ÁBTL 3.2.9. R-015/4. „Oxford” 31–33. Szabó László nyilatkozata, 1966. március 17.

⁸⁴ ÁBTL 3.2.1. Bt-210. XIII/1 sz. utasítás „B”-től, 1965. augusztus 5. 361. Az augusztus 4-én lezajlott találkozóról 10-én készült részletes beszámolót lásd uo. 363–368.

⁸⁵ Uo. XIV/3. sz. utasítás „B”-től, 1965. augusztus 14. 369–373.

⁸⁶ Uo. Kizárási javaslat, 1965. augusztus 31. 374–376.

⁸⁷ Uo. Szolgálati jegy, 1965. szeptember 7. 378.; Operatív terv, 1965. december 11. 379–380.; Palasik, 2016: 29.; Szebeni, 2011: 13.; Ungváry, 2013: 1553–1559.

⁸⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-210 /1. Mellékletek. Balogh bent járt a Nagykövetségen, 1970. november 4-én, 1971. január 26-án, illetve 1971. május 4-én. Lásd Jelentés, 1970. november 6. 23–29.; Jelentés, 1971. február 9. 34–38.; Jelentés, 1971. május 7. 12–15.

⁸⁹ Uo. Jelentés, 1970. november 6. 23–29. 27.

⁹⁰ Uo. Jelentés, 1971. február 9. 34–38. 38.

⁹¹ Uo. Javaslat, 1970. szeptember 26. 2–5.

⁹² Uo. Jelentés, 1970. október 20. 18–19.

⁹³ Uo. Jelentés, 1971. július 5. 39–42.

⁹⁴ Uo. Jelentés, 1971. július 12. 43–49.

⁹⁵ PTI 938 f. 1/39. ö. e. Balogh Gyula 1974. január 25-ei és november 27-ei levele Andreánszky Istvánhoz.

⁹⁶ Uo. Balogh Gyula 1977. június 19-ei levele Andreánszky Istvánhoz.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

3.2.1.	Bt-dossziék	
	Bt-210	„Foret”
	Bt-210/1.	„Foret”
3.2.3.	Mt-dossziék	
	Mt-23/1.	„Foret”
	Mt-23/2.	„Foret”
3.2.9.	Rendkívüli események dosszié	

R-015/4.

„Oxford”

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PTI)

VI. Személyi gyűjtemények, visszaemlékezések

938 f.

Andreánszky István és Presser István

1/39. Andreánszky István

Nyomtatásban megjelent források

Strassenreiter (összeáll.), 2011

Kéthy Anna válogatott levelei (1921–1976). A bevezető tanulmányt írta, a dokumentumokat válogatta, a kötetet összeállította: Strassenreiter Erzsébet. Budapest, Napvilág Kiadó.

Hivatkozott irodalom

Borbándi, 1989

Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. 1. kötet. Budapest, Európa Könyvkiadó.

Eröss, 1961

Eröss Ferenc: *Magyar „munkásvezérek” nyugaton*. Budapest, Pannonia Kiadó.

Palasik, 2013

Palasik Mária: A BM II/3 (Hírszerző) Osztály. In *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése 1956–1962*. Szerkesztette: Cseh Gergő Bendegúz és Okváth Imre. Budapest, ÁBTL–L Harmattan.

Palasik, 2016

Palasik Mária: A szolgálati helyéről eltűnt hírszerző. *Betekintő*, 1. sz. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/2016_1_palasik.pdf (utolsó letöltés: 2016. június 10.).

Szebeni, 2011

M. Szebeni Géza: A „külügyes Szabó”, aki „liftaknába zuhant”.

GROTIUS, 5. sz. 13.

http://www.grotius.hu/doc/pub/TDSESM/2011_112_m.%20szebeni%20geza_a%20kulugyes%20szabo.pdf (utolsó letöltés: 2016. június 10.).

Ungváry, 2013

Ungváry Krisztián: A londoni magyar hírszerzés 1951 és 1965 között. *Századok*, 6. sz. 1513–1560.

Varga, 2009

Varga Balázs: Az 1945–1956 közötti győri politikai és közigazgatási vezetőség társadalmi összetétele és életútja. Doktori (PhD) értekezés.
http://tatk.elte.hu/file/dissz_2009_VargaBalazs.pdf
(utolsó letöltés: 2016. június 10.).

Varga (főszerk.), 1999

A magyar szociáldemokrácia kézikönyve. Főszerkesztő: Varga Lajos. Budapest, Napvilág Kiadó.